

mgr Karina Górska-Rożej
Akademia Obrony Narodowej, Warszawa

System Obrony Rzeczypospolitej Polskiej i jego zagrożenia jako fundament obronności państwa The Defense of Poland and its risks as the foundation of the national defense

Streszczenie: Zmienny charakter zagrożeń stawia przed Polską zadanie dotyczące rozbudowy jej Systemu Obronnego. Przed wstąpieniem Polski do NATO obronność była odnoszona tylko i wyłącznie do zagrożeń militarnych, natomiast skutki zmian XXI wieku wymagają, by uwzględniała także zagrożenia niemilitarne. Współcześnie wypracowana definicja obronności informuje, iż jest to dziedzina bezpieczeństwa narodowego obejmująca zintegrowane przeciwstawianie się zagrożeniom polityczno-militarnym przy wykorzystaniu wszystkich - wojskowych i cywilnych - zasobów państwa, zorganizowanych w system obronności. W związku z powyższym rozszerzył się także katalog zagrożeń dla całego Systemu Obronności RP, co zostało zaprezentowane w artykule.

Słowa kluczowe: system, System Obrony Rzeczypospolitej Polskiej, zagrożenie, obronność

Abstract: The changing nature of threats poses Poland with the task of expanding its Defense System. Prior to joining NATO Polish defense was recognized only for military threats, while the effects of change in the twenty-first century need to take into account non-military threats. Today an elaborated definition of defense states that this is an area of national security including integrated opposing political threats -the military using - military and civilian - State resources, and organized defense system. Therefore the catalogue of risks was expanded for the whole Defense System of Poland, which was presented in the article.

Keywords: system, The Defense of the Republic of Poland, danger, defense

Współcześnie termin „obronność” kojarzyć się może z wieloma aspektami. Pomimo tego faktu, jego znaczenie pozostaje takie samo, jednakże jest używane w wielu, różniących się od siebie sytuacjach, o których informacje zostaną zamieszczone w dalszym tekście. Tłumacząc ów termin w sposób lapidarny, można uznać, iż powiązany jest z elementarnymi kierunkami działalności państwa¹. Obronność dotyczy działalności państwa zarówno w czasie stabilizacji, jak i destabilizacji. W praktycznym ujęciu „obronność” odnosi się do możliwości odparcia agresji, przygotowania państwa oraz jego podstawowych instrumentów do działalności obronnej². Omawiane pojęcie może być również postrzegane przez pryzmat obrony kraju, a przede wszystkim jego sfery eko-

¹ I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 119.

² J. Bogusz, Z. Kosyrz, *Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, Warszawa 1979, s. 31.

nomicznej, kulturowej oraz społecznej³. Rozpatrując „obronność” pod kątem naukowym, należy uznać, iż przedmiotem badań „nauk o obronności” jest problematyka obronna państwa w obszarze systemu obronnego państwa, teoria sztuki wojennej, strategia, taktyka oraz sztuka operacyjna⁴. Za przedmiot badań podać można przygotowanie i prowadzenie działań obronnych, operacji wojskowych, dowodzenie, szkolenie wojsk oraz rozwój całego systemu obronnego państwa⁵.

Przed rokiem 1999, kiedy Polska nie była jeszcze członkiem NATO, obronność była integrowana z pojęciem „obrona narodowa”. Jej celem było ówczesnie niwelowanie zagrożeń o charakterze militarnym oraz zjawisk pokrewnych⁶. Współczesną interpretację oraz nowe znaczenie dla terminu obronność nadał S. Koziej⁷. Między innymi dzięki jego ocenie zaczęto uwzględniać w ramach omawianego pojęcia również sferę pozamilitarną, która do lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku była tylko i wyłącznie uzupełnieniem sfery militarnej oraz towarzyszyła zagrożeniom militarnym. W związku z powyższym zaczęto posługiwać się oraz badać nową kategorię pojęciową, która składa się ze sfery militarnej i niemilitarnej, czyli „obronność”.

Początkowy etap integracji wyżej wymienionych sfer zaowocował między innymi⁸:

- opracowaniem strategii obronności;
- koncepcją systemu obronności państwa;
- wdrożeniem narodowego planowania strategicznego i programowania obronnego;
- uruchomieniem systemu strategicznych gier obronnych;
- szkoleniem kadr na wyższych kursach obronnych.

Współcześnie wypracowana definicja obronności informuje, iż jest to dziedzina bezpieczeństwa narodowego obejmująca zintegrowane przeciwstawianie się zagrożeniom polityczno-militarnym przy wykorzystaniu wszystkich – wojskowych i cywilnych – zasobów państwa, zorganizowanych w system obronności⁹.

Na podstawie Strategii Obronności Rzeczypospolitej Polskiej można sformułować priorytety w zakresie obronności. Są to¹⁰:

- zapewnienie niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej, jej integralności i nienaruszalności granic;
- obrona i ochrona każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej;

³ Tamże.

⁴ J. Wołęjszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 14.

⁵ Tamże.

⁶ K. Malak, *Bezpieczeństwo i obronność państwa*, MON, Warszawa 1998, s. 67.

⁷ Generał brygady Wojska Polskiego w stanie spoczynku, profesor nauk wojskowych, były wiceminister obrony narodowej, od 2010 szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Stał się jednym z autorów polskiej doktryny obronnej lat 90., głównym autorem Planu obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej oraz Polityczno-Strategicznego Dyrektywy Obronnej, a także autorem kilkuset publikacji z dziedziny nauk wojskowych.

⁸ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989-2009*, Warszawa 2010, s. 36.

⁹ Tamże.

¹⁰ *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 8-10.

- tworzenie warunków do podwyższania zdolności obronnych państwa, jak też zapewnienie gotowości do realizacji obrony w układzie narodowym i sojuszniczym;
- tworzenie warunków do zapewnienia ciągłości realizacji zadań przez organy administracji publicznej oraz inne podmioty właściwe w obszarze bezpieczeństwa narodowego, w tym odpowiedzialne za funkcjonowanie gospodarki i innych obszarów istotnych dla życia i bezpieczeństwa obywateli;
- rozwijanie partnerskiej współpracy wojskowej z innymi państwami, zwłaszcza sąsiednimi;
- realizacja zobowiązań wynikających z członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej;
- zaangażowanie w międzynarodowe operacje reagowania kryzysowego, prowadzone w pierwszej kolejności przez NATO i UE, a także przez Organizację Narodów Zjednoczonych czy w ramach doraźnych koalicji.

„Obronność” jest na tyle istotnym pojęciem, że wymaga odpowiednich przygotowań, a także funkcjonowania całego systemu obronnego. System ten powinien się składać z dokładnie dobranych oraz sprawdzonych elementów, których funkcjonowanie nie powinno zostać zdeorganizowane przez jakiegokolwiek zagrożenia bądź ich symptomy.

Pojawienie się wzorca systemowości nakazuje zdefiniowanie pojęcia „system”. Przez system należy rozumieć „skoordynowany układ elementów, zbiór tworzący pewną całość, uwarunkowaną stałym uporządkowaniem jego części, uporządkowany zbiór twierdzeń, poglądów, tworzący jakąś teorię; zasady organizacji czegoś, ogół przepisów, reguł obowiązujących, według których coś jest wykonywane, także forma ustroju państwowego; określony sposób, metoda postępowania, wykonywanie jakiejś czynności¹¹”. Dany obiekt można uznać za system, jeśli¹²:

- stanowi określoną całość oraz z łatwością daje się wydzielić z otoczenia;
- posiada wejście i wyjście, czyli określony zarys granic;
- można oszacować i przedstawić jego strukturę wewnętrzną;
- dzieli się na określone elementy.

Znaczenie systemu ujmowane pod kątem teorii zarządzania, w której szczególną uwagę zwraca się na sprawne działanie, odnosi się do „elementów (przynajmniej dwóch) powiązanych ze sobą relacjami i tworzących całość jakościowo różną od sumy elementów; zbioru elementów mającego określoną strukturę, tworzącego całość o innych cechach niż cechy elementów¹³”.

Leksykon wiedzy wojskowej zawiera treści informujące o tym, iż za system uznać można „wszelki skoordynowany wewnętrzny i wskazujący określoną strukturę układ elementów; zespół sposobów (metod) działania, wykonywania złożonych czynności; całokształt zasad organizacyjnych, ogół norm i reguł obowiązują-

¹¹ *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1978, s. 387.

¹² E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007, s. 46.

¹³ T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978, s. 237.

cych w danej dziedzinie; całościowy i uporządkowany zespół zadań powiązanych ze sobą określonymi stosunkami logicznymi (...)”¹⁴.

Definiując, w sposób teoretyczny, system obronny państwa, należy wskazać, iż jest to skoordynowany zbiór elementów kierowania i elementów wykonawczych, a także realizowanych przez nie funkcji i procesów oraz zachodzących między nimi relacji¹⁵. W jego skład wchodzi siły i środki przeznaczone do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do nich zorganizowane, przygotowane oraz utrzymywane¹⁶. System ten funkcjonuje zgodnie z przepisami prawa, które obowiązują powszechnie oraz wszystkich adekwatnych umów o charakterze międzynarodowym¹⁷.

Nieprzewidywalny charakter współczesnego bezpieczeństwa zmusza siły oraz jednostki odpowiedzialne za funkcjonowanie Systemu Obronnego Państwa do tego, aby był on przygotowany na prawdopodobne zagrożenia, a także posiadał wystarczający zasób środków do reagowania na nie. Dodatkowo osoby odpowiedzialne za ten system powinny być przeszkolone i gotowe do działań w poszczególnych stanach gotowości państwa¹⁸. Naukowo stwierdzono, iż „gotowość obronna państwa to stan stabilności elementów systemu obronnego państwa do utrzymania bezpieczeństwa narodowego, skutecznego działania w sytuacjach nadzwyczajnych, w tym możliwość przeciwstawiania się wszelkim zagrożeniom kryzysowym i wojennym”¹⁹. Stosując się do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 września 2004 roku w sprawie gotowości obronnej państwa za obowiązujące stany gotowości obronnej państwa uznać należy²⁰ (rys. 1):

- stałą gotowość obronną państwa;
- gotowość obronną czasu kryzysu;
- gotowość obronną czasu wojny.

System Obronny Państwa winien odpowiednio funkcjonować w każdym z wyżej wymienionych stanów, co może nastąpić dzięki odpowiedniej jego organizacji, wyposażeniu, informowaniu, a także umiejętności przewidywania zagrożeń, reagowania na nie oraz usuwania ich skutków²¹. Niezbędne kompetencje do wykonywania powyższych zadań posiadać powinny elementy składające się na ów System.

System Obronny Państwa składa się z podsystemów²² (rys. 2):

- podsystem kierowania obronnością państwa;
- dwa podsystemy wykonawcze:
 - podsystem militarny,
 - podsystem niemilitarny.

¹⁴ *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 426.

¹⁵ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 12.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

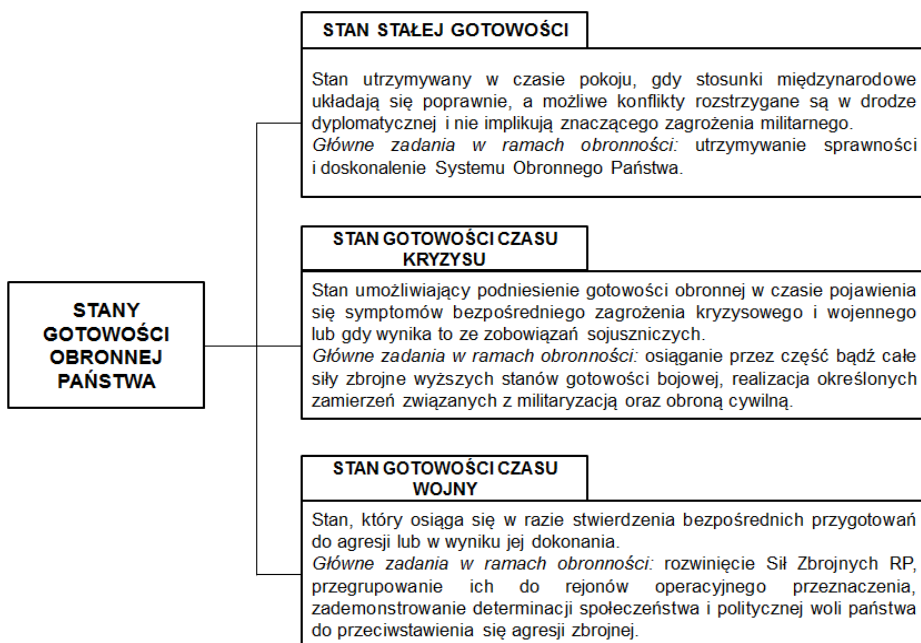
¹⁸ J. Wojnarowski, *Gotowość systemu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2010, s. 21.

¹⁹ I. Dziubek, *Antyterrorystyczne przygotowanie żołnierzy wojsk lądowych: wybrane problemy*, AON, Warszawa 2010, s. 33.

²⁰ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. <http://www.dziennikustaw.gov.pl/Wyszukiwanie/tabid/114/Default.aspx?Title=rozporz%C4%85dzenie> (dostęp: 05.04.2014).

²¹ J. Wojnarowski, *System obronności państwa*, AON, Warszawa 2005, s. 6.

²² Tamże, s. 12-13.

Rysunek 1. Stany gotowości obronnej państwa w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 124-127.

Podsystem kierowania obronnością państwa stworzony jest z powiązanych w sposób informacyjny oraz organizacyjny organów władzy i administracji publicznej wraz z obsługującymi je urzędami (rysunek 3). Uzupełnieniem zasobów ludzkich tego systemu są kierownicy jednostek organizacyjnych, które realizują czynności adekwatne do obronności oraz organy dowodzenia Sił Zbrojnych RP²³. Celem funkcjonowania tego podsystemu jest przede wszystkim zagwarantowanie w okresie pokoju, kryzysu oraz wojny odpowiednich warunków do szybkiego i kompetentnego podejmowania decyzji, a także ciągłego dostosowywania działań przez organy władzy, administracji publicznej i organy dowodzenia SZ RP²⁴.

Naczelnymi organami kierowania obronnością, wykonującymi władzę wykonawczą, będzie Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej oraz Rada Ministrów. Prezydent RP, według przepisów konstytucyjnych, stoi na czele suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, a także jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP²⁵.

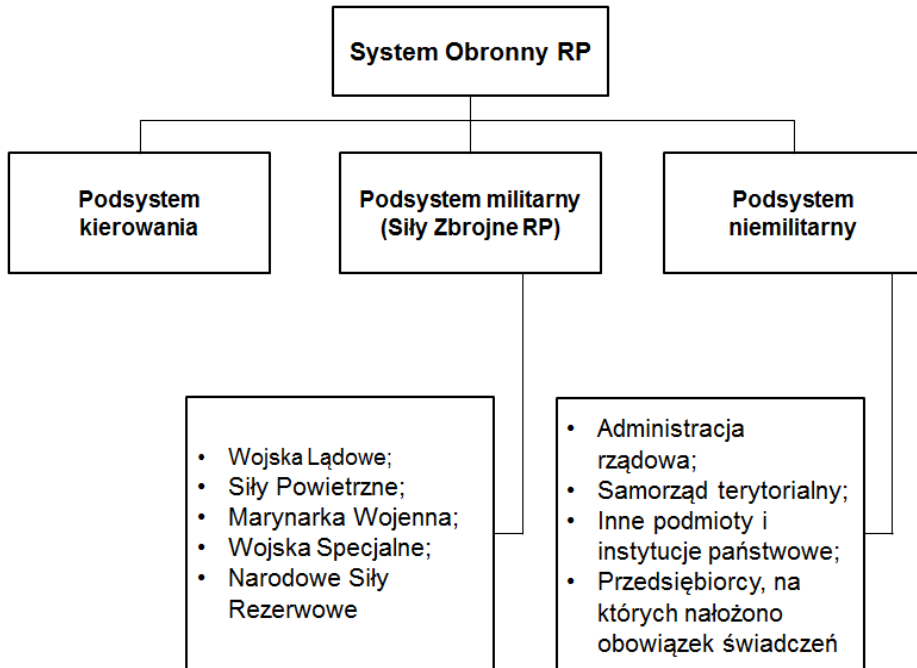
²³ I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 128.

²⁴ Tamże.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., rozdział V.

Do kompetencji Rady Ministrów należy prowadzenie polityki wewnętrznej i zewnętrznej RP, gwarancja bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa, a także realizowanie funkcji kierowniczej w zakresie obronności. Tę ostatnią kompetencję spełnia Prezes Rady Ministrów²⁶.

Wypracowane przez powyższe podmioty zadania realizują poszczególni ministrowie oraz kierownicy urzędów centralnych i instytucji państwowych, a także wojewodowie i organy samorządu terytorialnego.

Rysunek 2. Struktura Systemu Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej

Źródło: I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 128.

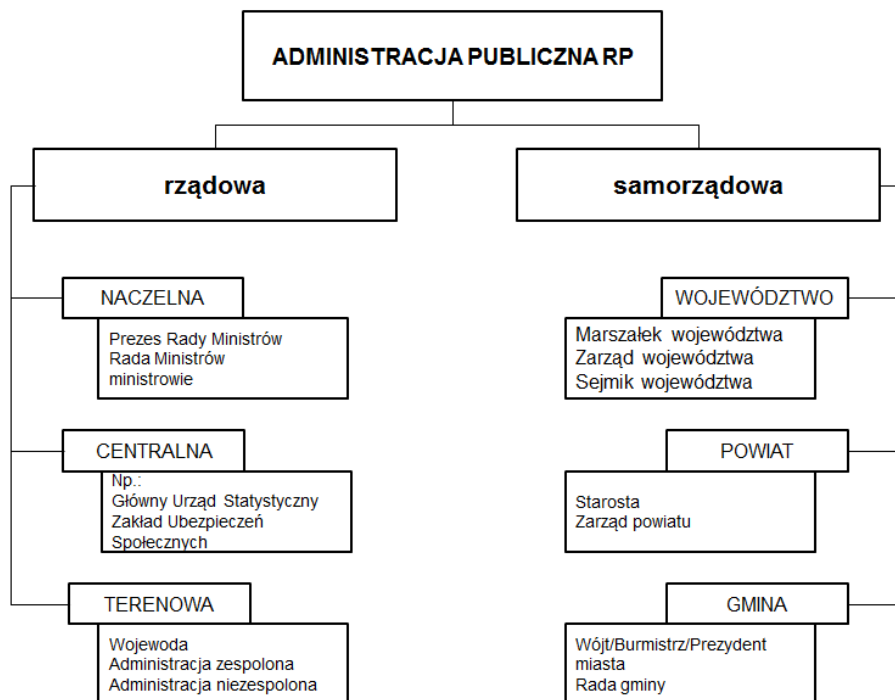
Podsystem militarny złożony jest z jednego, podstawowego komponentu – Sił Zbrojnych RP. Są podstawowym elementem systemu obronnego państwa przeznaczonym do skutecznej realizacji polityki bezpieczeństwa. Ich zadania zostały określone w takich dokumentach, jak: Konstytucja RP, Strategia Obronności RP, Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP. Siły Zbrojne RP są apolityczne i podlegają kontroli²⁷. Posiadają one istotne znaczenie dla państwa, a swoją przewagę i siłę budują dzięki potencjałowi ludzkiemu, organizacyjnemu oraz sprzętowi i wyposażeniu.

Siły Zbrojne RP składają się z czterech rodzajów: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej oraz Wojsk Specjalnych. Swój skład uzupeł-

²⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., rozdział VI.

²⁷ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 13.

nią organami dowodzenia, jednostkami bojowymi, wsparcia działań oraz zabezpieczenia działań. Siły te są odpowiednio zorganizowane w pododdziały, oddziały i związki taktyczne²⁸.

Rysunek 3. Struktura administracji publicznej Rzeczypospolitej Polskiej

Źródło: E. Zieliński, *Administracja rządowa w Polsce*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2001, s. 27-39.

Wojska Lądowe RP nazywane są trzonem Sił Zbrojnych RP i składają się z następujących rodzajów wojsk: zmechanizowane i pancerne, aeromobilne, raketowe i artylerii, obrony przeciwlotniczej, inżynieryjne, chemiczne, rozpoznania i walki elektronicznej, łączności i informatyki²⁹.

Siły Powietrzne RP są rodzajem sił zbrojnych przeznaczonym głównie do obrony przestrzeni powietrznej kraju. Funkcjonują one w ramach narodowego systemu obrony powietrznej, zintegrowanego z systemem sojuszniczym oraz z właściwym europejskim systemem cywilno-wojskowym. Specjalnie wydzielone jednostki sił powietrznych mogą uczestniczyć w operacjach sojuszni-

²⁸ J. Joniak, *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] J. Wołęjszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 257.

²⁹ Tamże.

czych poza granicami RP³⁰. W ich skład wchodzi: wojska lotnicze, wojska obrony przeciwlotniczej oraz wojska radiotechniczne³¹.

Marynarka Wojenna RP przeznaczona jest do obrony interesów państwa na polskich obszarach morskich, morskiej obrony wybrzeża oraz udziału w lądowej obronie wybrzeża we współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych w ramach strategicznej operacji obronnej³². Na podstawie umów międzynarodowych, Marynarka Wojenna zobowiązana jest do utrzymywania zdolności do realizacji zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa zarówno w obszarze Morza Bałtyckiego, jak i poza nim. Podstawowym zadaniem Marynarki Wojennej jest obrona i utrzymanie morskich linii komunikacyjnych państwa podczas kryzysu i wojny oraz niedopuszczenie do blokady morskiej kraju. W czasie pokoju Marynarka Wojenna wspiera działania Straży Granicznej w obszarze morskich wód terytorialnych i wyłącznej strefy ekonomicznej³³. Trzon struktury Marynarki Wojennej tworzą flotylle okrętów, Brygada Lotnictwa Marynarki Wojennej, a także brzegowe jednostki wsparcia i zabezpieczenia działań oraz ośrodki szkolne³⁴.

Przystąpienie Polski do NATO otworzyło nowe możliwości rozwoju wojsk specjalnych. Polskie siły specjalne zaczęły współdziałać częściej w ramach operacji sojuszniczych poza granicami kraju. Pojawiła się także koncepcja powołania w strukturach Sił Zbrojnych RP specjalnego dowództwa, któremu podporządkowane byłyby właśnie wojska specjalne³⁵. Wojska Specjalne RP składają się z 1. Pułku Specjalnego Komandosów, Jednostki Wojskowej GROM, Morskiej Jednostki Działań Specjalnych FORMOZA, Jednostki Wsparcia Dowodzenia i Zabezpieczenia Wojsk Specjalnych³⁶.

Zgodnie ze Strategią Bezpieczeństwa Narodowego RP, Siły Zbrojne utrzymują gotowość do realizacji trzech rodzajów misji³⁷:

- zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawianie się agresji;
- udział w procesie stabilizacji międzynarodowej oraz operacjach reagowania kryzysowego i akcjach humanitarnych;
- wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu.

W. Kitzler trafnie zaprezentował podział zadań Sił Zbrojnych w odniesieniu do poszczególnych podmiotów: państwa, narodu, społeczeństwa oraz obywatela. Adekwatnie do państwa Siły Zbrojne³⁸.

³⁰ Charakterystyka Sił Zbrojnych RP. <http://zielonalinia.gov.pl/Charakterystyka-Sil-Zbrojnych-RP-33311> (dostęp: 10.04.2014).

³¹ J. Joniak, *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] J. Wolejszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 257.

³² J. Ciślak, *Polska Marynarka Wojenna 1995*, Lampart, Warszawa 1995, s. 15.

³³ Marynarka Wojenna RP. Zdania operacyjne Marynarki Wojennej RP.

<http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=zaop> (dostęp: 10.04.2014).

³⁴ Marynarka Wojenna RP. Struktura Marynarki Wojennej RP. <http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=com> (dostęp: 10.04.2014)

³⁵ Charakterystyka Sił Zbrojnych RP. <http://zielonalinia.gov.pl/Charakterystyka-Sil-Zbrojnych-RP-33311> (dostęp: 10.04.2014).

³⁶ Charakterystyka Sił Zbrojnych RP. <http://zielonalinia.gov.pl/Charakterystyka-Sil-Zbrojnych-RP-33311> (dostęp: 10.04.2014).

³⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2007, s. 23.

³⁸ W. Kitzler, *Bezpieczeństwo narodowe RP*, AON, Warszawa 2011, s. 44.

- są podstawowym atrybutem tożsamości państwa, jego suwerenności i niepodległości;
- pomagają tworzyć więzi społeczne i postawy patriotyczne;
- zabezpieczają trwałość, stabilność oraz obronę instytucji i struktur państwa;
- wspierają politykę wewnętrzną i zagraniczną państwa;
- tworzą wizerunek siły i wiarygodności państwa wśród własnego społeczeństwa oraz otoczenia zewnętrznego.

Adekwatnie do narodu Siły Zbrojne³⁹:

- są jednym z symboli narodu, jego odrębności;
- są nośnikami wojskowych tradycji narodu;
- chronią interesy i wartości narodowe;
- współtworzą siłę narodową;
- są źródłem dumy narodowej i aktywności patriotycznej.

W odniesieniu do społeczeństwa Siły Zbrojne⁴⁰:

- wspierają władzę w budowaniu więzi społecznych;
- gwarantują obronę społeczeństwa;
- tworzą warunki bezpiecznego rozwoju społeczeństwa;
- są oparciem dla organizacji rządowych i pozarządowych.

Adekwatnie do obywatela Siły Zbrojne⁴¹:

- przygotowują do obrony ojczyzny;
- poprzez służbę wojskową wcielają do współtworzenia państwa i społeczeństwa, którego priorytetem jest bezpieczeństwo;
- współtworzą osobiste poczucie bezpieczeństwa;
- pomagają wzbudzać motywację oraz wiarę we własne siły.

Ostatni z podsystemów, podsystem niemilitarny, jest złożony z administracji rządowej, samorządowej oraz innych podmiotów i instytucji państwowych, na które nałożono obowiązek realizacji zadań na rzecz obronności państwa. Najważniejsze zadania, jakie są realizowane przez ten system, to przede wszystkim⁴²:

- zapewnienie bezpiecznego i sprawnego funkcjonowania państwa;
- zasilanie zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych RP oraz jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za stabilizację sytuacji w państwie;
- zapewnienie podstawowych potrzeb społeczeństwa;
- tworzenie warunków do przetrwania ludności.

Zadania te można rozwinąć oraz podzielić na następujące kategorie: zadania ogólne, dyplomatyczne, informacyjne, ochronne oraz gospodarczo-obronne⁴³.

Zadania ogólne można uznawać również za zadania typowo przygotowawcze, ponieważ w ich charakterze znajduje się stworzenie warunków do odpowiedniego funkcjonowania instytucji oraz wszystkich struktur pozamilitar-

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, s. 45.

⁴¹ Tamże.

⁴² *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 14.

⁴³ Tamże.

nych we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa. Do podstawowych czynności zalicza się planowanie obronne, szkolenie obronne, dydaktykę obronną oraz spełnianie powszechnego obowiązku obrony⁴⁴.

Zadania o specyfice dyplomatycznej mają na celu niwelowanie zagrożeń, które mogłyby godzić w politykę zagraniczną oraz wspierają działania władz w razie wystąpienia konfliktu zbrojnego⁴⁵.

Zadania informacyjne wykonywane są w celu ochrony polskich interesów, zagłuszania informacji dla przeciwnika, wzbudzenia u społeczeństwa chęci do obrony⁴⁶.

Zadania ochronne mają na celu zapewnienie sprawności w funkcjonowaniu państwa oraz elementarnych potrzeb bytowych obywateli⁴⁷. Pierwszy aspekt odnosi się do ochrony granicy państwa, osób podlegających szczególnej ochronie, obiektów i transportu niezbędnego do działania tych osób, ochrony delegacji innych państw, a także obiektów infrastruktury krytycznej. Zapewnienie podstawowych potrzeb bytowych społeczeństwa wymaga przede wszystkim⁴⁸:

- zaopatrzenia w odpowiednią ilość żywności, wody oraz leków;
- dostaw energii;
- ewakuacji na wypadek wystąpienia zagrożenia bądź jego symptomów;
- dostępu do ratownictwa;
- zapewnienia służb obrony cywilnej w środki niezbędne do działania;
- ochrony zdrowia;
- uwagi dla osób niepełnosprawnych.

Typowo logistyczny charakter zadań gospodarczo-obronnych wymaga, aby zapewniały materialne podstawy realizacji obrony państwa oraz społeczeństwa. Polegają na utrzymywaniu na odpowiednim poziomie produkcji oraz usług, jakie są świadczone dla państwa⁴⁹.

Pomimo idealnej struktury, odpowiedniego podziału zadań oraz posiadania optymalnej ilości sił i środków, opisany powyżej System Obrony RP powinien być przygotowany oraz uwzględniać możliwość wystąpienia zagrożeń. Warto więc scharakteryzować najbardziej prawdopodobne zagrożenia dla owego systemu.

Zagrożenie jest antonimem bezpieczeństwa⁵⁰. To swojego rodzaju subiektywne odczucie, które rodzi się na podstawie diagnozy występujących zjawisk społecznych i/lub fizycznych. Z drugiej strony jest ono czynnikiem obiektywnym, który przyczynia się do uwydatnienia się stanu niepewności. Według E. Kołodzińskiego zagrożeniem nazwać można pewien stan psychiki lub świadomości wywołany postrzeganiem zjawisk ocenianych jako niekorzystne lub niebez-

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 143.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007, s. 9.

pieczne⁵¹. Zagrożenie to również sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia⁵².

Istnieje wiele podziałów zagrożeń względem państwa, społeczeństwa oraz omawianej obronności. Autor za zasadny uznał podział klasyfikacji zagrożeń na zagrożenia militarne oraz niemilitarne, gdzie w tych ostatnich wyróżnić można zagrożenia ekonomiczne, ekologiczne, społeczne oraz technologiczne⁵³.

Podział na zagrożenia militarne i niemilitarne wynika z ich charakteru. Zagrożenia militarne wynikają z użycia sił zbrojnych i uważa się je za jedne z najbardziej destrukcyjnych dla państwa oraz społeczeństwa. Ich skutki są widoczne poprzez utratę suwerenności, odpowiedniego bytu, kultury, tożsamości, bezpieczeństwa socjalnego oraz porządku prawnego⁵⁴. Do współczesnych zagrożeń o charakterze militarnym zaliczyć można⁵⁵:

- kryzysy i konflikty lokalne;
- wojnę;
- agresję zbrojną;
- kumulowanie potencjału militarnego;
- rozprzestrzenianie broni masowego rażenia.

Ekspertcy oceniają, iż współcześnie każde państwo w mniejszym lub większym stopniu musi się zmierzyć z wymienionymi powyżej aspektami. Dzieje się tak w wyniku zmian geopolitycznych, jakie mają miejsce na świecie. Poziom danego zagrożenia różnicowany jest przez nastawienie przeciwnika oraz jego możliwości rozwoju⁵⁶. Towarzyszą temu liczne kryzysy oraz konflikty. Kryzys jest w tym rozumieniu stanem wewnętrznym podmiotu, z kolei konflikt to przede wszystkim rodzaj relacji między dwoma (lub więcej) podmiotami⁵⁷.

Podstawowe przyczyny zagrożeń militarnych są widoczne w zmieniających się oraz dostosowywanych do osiągnięcia korzyści przez zainteresowane kraje doktrynach wojennych, modyfikowanych strukturach sił zbrojnych, utrzymywania rezerw zasobów osobowych, wielkości potencjału obronnego oraz wyposażeniu sił zbrojnych⁵⁸. Sytuacje oraz pewne relacje, które potęgują powstawanie zagrożeń militarnych, to przede wszystkim⁵⁹:

- nacjonalizm;
- nietolerancja religijna;
- uwielbienie dla wyznawanej religii;
- zakorzenione ogniska konfliktów zbrojnych;

⁵¹ E. Kołodziński, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2006, s. 1.

⁵² *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008, s. 172-173.

⁵³ M. Wrzosek, *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy*, Kwartalnik Bellona, Nr 4/2012, s. 10.

⁵⁴ I. Dziubek, *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013, s. 77.

⁵⁵ S. Śladkowski, *Siły Zbrojne*, [w:] M. Paździor, B. Szmulik (red.), *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, Bellona, Warszawa 2012, s. 90.

⁵⁶ M. Huzarski, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa 2009, s. 12.

⁵⁷ M. Wrzosek, *Zagrożenia systemu obronnego*, [w:] J. Wolejszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 33.

⁵⁸ Tamże, s. 53.

⁵⁹ Tamże.

- roszczenia sojuszy militarnych wobec innych;
- chęć poszerzania terytorium państwa przez kraje silniejsze.

Zagrożenia niemilitarne są sumą zdarzeń, poprzez które może (jeżeli nie nastąpi natychmiastowa reakcja) pojawić się utrata warunków do odpowiedniego funkcjonowania struktur państwa oraz społeczeństwa⁶⁰.

Konsekwencją zagrożeń o charakterze niemilitarnym jest występowanie sytuacji kryzysowych. Przez sytuację kryzysową należy rozumieć „sytuację będącą następstwem zagrożenia i prowadzącą w konsekwencji do zerwania lub znacznego naruszenia więzów społecznych przy równoczesnym poważnym zakłóceniu w funkcjonowaniu instytucji publicznych, jednak w takim stopniu, że użyte środki niezbędne do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa nie uzasadniają wprowadzenia żadnego ze stanów nadzwyczajnych⁶¹”. Typowo książkową definicję sytuacji kryzysowej podaje E. Nowak twierdząc, iż jest to „sytuacja systemowa charakteryzująca się kulminacją zagrożeń (wewnętrznych i/lub zewnętrznych) powodujących utratę stanu normalności i możliwość zakłócenia podstawowych cech systemowych (np.: stabilności, równowagi, sterowalności, efektywności itp.)⁶²”. Sytuacja kryzysowa powstaje w momencie, kiedy dany system bądź organizacja nie jest w stanie odpowiednio zareagować na przebieg zdarzeń oraz zniwelować zagrożenia. Naukowym tego przykładem jest kolejna z definicji podająca, że sytuacja kryzysowa to „zespół okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na dany system w ten sposób, iż zaczyna się i jest w nim kontynuowany proces zmiany; rezultatem tej zmiany może być jakościowo nowy system lub nowa struktura i funkcja w układzie istniejącym”⁶³.

Żadne z państw w dzisiejszym świecie nie jest w pełni samodzielne gospodarczo i ekonomicznie, dlatego mamy do czynienia ze współzależnością ekonomiczną poszczególnych państw. W wyniku tej współzależności może dojść do konfliktów, ponieważ państwa chcą często dominować na arenie międzynarodowej, co prowadzi do powiększających się nierówności między nimi.

Do współczesnych zagrożeń ekonomicznych zaliczyć należy pogorszenie standardów życia, wzrost bezrobocia, nierówności w ilości dochodów, zróżnicowanie społeczeństwa pod względem statusu społecznego, nadmierne różnice gospodarcze między państwami i regionami, zbyt wolne działania w procesie reform gospodarczych, jednostronnie wywierane presje i blokady gospodarcze w celu realizacji celów politycznych, liberalizacja handlu poprzez usługi świadczone drogą internetową, połączenie gospodarek różnych państw w wyniku globalizacji⁶⁴.

Zagrożenia społeczne wpływają bezpośrednio na stan stosunków społecznych⁶⁵ oraz odnoszą się do wszystkiego, co potrzebne życiu i zdrowiu,

⁶⁰ Tamże, s. 36.

⁶¹ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.

⁶² E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007, s. 38.

⁶³ R. Wróblewski, *Zarys teorii kryzysu, zagadnienia prewencji i zarządzania kryzysami*, AON, Warszawa 1996, s. 10.

⁶⁴ K. Książkowski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Elipsa, Warszawa 2011, s. 15.

⁶⁵ M. Wrzosek, *Zagrożenia systemu obronnego*, [w:] J. Wotejszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 56.

tożsamości narodowej społeczeństw, bezpieczeństwu socjalnemu i publicznemu⁶⁶. Do najbardziej widocznych zagrożeń społecznych zaliczyć można⁶⁷:

- uprzedzenia kulturowe i religijne;
- naruszenie praw człowieka;
- naruszenie elementarnych wolności;
- dyskryminacja mniejszości;
- ksenofobię⁶⁸, szowinizm⁶⁹, fundamentalizm⁷⁰;
- patologie społeczne⁷¹;
- masowe migracje;
- kryzysy demograficzne.

Zagrożenia ekologiczne związane są zarówno z działalnością sił natury (sytuacje losowe), jak i również działalnością człowieka (sytuacje celowe). Zagrożenia tego typu mogą występować nagle bądź też tworzyć się w efekcie długotrwałego procesu. Do zagrożeń ekologicznych zaliczyć należy⁷²:

- destrukcyjne działanie sił natury;
- zanieczyszczanie środowiska przez niedbałość człowieka;
- zwiększoną emisję gazów;
- skażenie wody;
- plagi owadów;
- katastrofy geologiczne (trzęsienia ziemi, erupcje wulkanów, lawiny);
- anomalie klimatyczne (susze, mrozy, wichury, huragany, śnieżyce);
- powodzie;
- zagrożenia radiacyjne (powstają na skutek skażenia środowiska substancjami promieniotwórczymi).

Ostatnie z zagrożeń, zagrożenia technologiczne, wynikają z postępu technologicznego oraz rozwoju wiedzy. Ta ostatnia może być znacznym zagrożeniem

⁶⁶ M. Huzarski, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa 2009, s. 30.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Niechęć, wrogość, lęk wobec obcych, przesadne wyrażanie niechęci wobec cudzoziemców. Często źródłem ksenofobii jest bezkrytyczne podejście do stereotypów etnicznych. Ksenofobia może dotyczyć wszystkiego, co wiąże się z obcokrajowcami, osobami nieznanymi, innymi pod pewnymi względami. Pojawienie się ksenofobii towarzyszy zazwyczaj narastaniu w społeczeństwie nastrojów nacjonalistycznych i stanowi ona swoiste dopełnienie wobec nacjonalizmu. Zazwyczaj obawa przed wpływami z zewnątrz i aktywne im przeciwdziałanie ma swe źródła w sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju. Narasta w chwilach złej sytuacji gospodarczej, pogorszenia się warunków życia.

⁶⁹ Na ogół skrajna postać nacjonalizmu, głosi solidarność wszystkich grup społecznych danego narodu, a wobec mniejszości narodowych i innych narodów nakazuje przyjmować wrogą postawę. W szerszym kontekście pojęcie to oznacza też wyolbrzymione, bezkrytyczne i niezreflektowane uczucie przywiązania do własnego gatunku, rasy, grupy społecznej, płci, narodu albo przywódcy oraz wyolbrzymianie ich zalet, a pomniejszanie lub negowanie ich wad, idące zazwyczaj w parze z równie przesadnym i nieuzasadnionym deprecjonowaniem innych oraz uznawaniem prawa do ich ujarzmania.

⁷⁰ Rygorystyczne trzymanie się zasad i norm wyznaczonych przez daną religię (fundamentalizm religijny), doktrynę polityczną (fundamentalizm polityczny) lub ideologię (np. fundamentalizm „światopoglądu naukowego” w komunizmie).

⁷¹ Np. alkoholizm, bezrobocie, narkomania, przemoc.

⁷² S. Kwiatkowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2011, s. 17.

w momencie, kiedy społeczeństwo wybiórczo ma do niej dostęp. Do zagrożeń technologicznych zaliczyć należy⁷³:

- kształcenie ludzi na odległość;
- utrata kontroli państw nad przepływem informacji;
- ataki terrorystyczne;
- dostęp do informacji tajnych;
- bezzałogowe aparaty latające;
- rozpowszechnianie technologii broni masowego rażenia;
- Internet;
- ataki cyberterrorystyczne.

Podsumowanie

Potrzeba bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych, które dotyczą jednostek, grup społecznych oraz całych narodów. Bez poczucia bezpieczeństwa człowiek nie mógłby ewoluować oraz tworzyć organizacji i funkcjonować w niej. Jednakże poprzez swoje działania (zdarzenia celowe) oraz sił natury (zdarzenia niezależne, losowe) nie jest w stanie utrzymać owego stanu na najwyższym poziomie. Znaczny rozwój zagrożeń niemilitarnych wynikający przede wszystkim z globalizacji oraz technologii informacyjnych stawia przez aparatem cywilnym trudne zadanie odnoszące się do ochrony ludności oraz zagwarantowania jej bezpieczeństwa. Wraz z pojawianiem się kolejnych zagrożeń XXI wieku, należy szukać ratunku oraz sposobów na ich niwelowanie. W związku z powyższym funkcjonowanie systemu Obronności wydaje się być zasadne w dobie współczesnych niebezpieczeństw.

Bibliografia

- Bogusz J., Kosyrz Z., *Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży*, Warszawa 1979.
- Ciślak J., *Polska Marynarka Wojenna 1995*, Lampart, Warszawa 1995
- Dziubek I., *Antyterrorystyczne przygotowanie żołnierzy wojsk lądowych: wybrane problemy*, AON, Warszawa 2010.
- Dziubek I., *Edukacja obronna w Polsce*, Zysk i S-ka, Poznań 2013
- Huzarski M., *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, AON, Warszawa 2009.
- Joniak J., *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej [w:] J. Wołajczak, R. Jakubczak (red.), Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP*, AON, Warszawa 2011.
- Kołodziński E., *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2006.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., rozdział V.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., rozdział VI.

⁷³ M. Wrzosek, *Zagrożenia systemu obronnego*, [w:] J. Wołajczak, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013, s. 75 – 82.

- Koziej S., *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989-2009*, Warszawa 2010.
- Księżopolski K., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Elipsa, Warszawa 2011.
- Kwiatkowski S., *Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2011.
- Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979.
- Malak K., *Bezpieczeństwo i obronność państwa*, MON, Warszawa 1998.
- Nowak E., *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007.
- Pszczółowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978.
- Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1978.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2008.
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2009.
- Śladkowski S., *Siły Zbrojne*, [w:] M. Paździor, B. Szmulik (red.), *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, Bellona, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.
- Wojnarowski J., *Gotowość systemu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2010.
- Wojnarowski J., *System obronności państwa*, AON, Warszawa 2005.
- Wołęjszo J., Jakubczak R. (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013.
- Wróblewski R., *Zarys teorii kryzysu, zagadnienia prewencji i zarządzania kryzysami*, AON, Warszawa 1996.
- Wrzosek M., *Zagrożenia militarne a bezpieczeństwo Europy*, Kwartalnik Bellona, Nr 4/2012.
- Wrzosek M., *Zagrożenia systemu obronnego*, [w:] J. Wołęjszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Bellona, Warszawa 2013.
- www.dziennikustaw.gov.pl
- www.mw.mil.pl
- www.zielonalinia.gov.pl